

راهبردهای قدرت نرم اقتصادی نظام جمهوری اسلامی ایران در تقابل با جنگ نرم استکبار

هادی جمشیدیان

علیرضا بخش میدانی^۲

دریافت مقاله: ۹۳/۱۱/۲۰

پذیرش مقاله: ۹۴/۰۸/۱۵

چکیده

تقابل با جنگ نرم استکبار و دشمنان قسم خورده انقلاب اسلامی در حوزه‌های مختلف با بهره‌گیری از ظرفیت‌های قدرت نرم نظام (سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و...) در زمره مسائل مهم و مورد تأکید مسئولین به ویژه مقام معظم فرماندهی کل قوا حضرت آیت الله العظمی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) عزیز می‌باشد که با اولویت بر امور اقتصادی، تمرکز دقیق کلیه ظرفیت‌ها و تفکرات راهبردی مسئولین سازمان‌های لشکری و کشوری را مطالبه می‌نماید. از این رو تحقیق حاضر با هدف دستیابی به مؤثرترین راهبردهای قدرت نرم اقتصادی نظام در مقابله با جنگ نرم استکبار با تأکید بر گفتمان و منویات معظم له در این خصوص تدوین شده است.

این تحقیق از نوع کاربردی- توسعه‌ای است و سوال تحقیق این است که راهبردهای قدرت نرم اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در تقابل با جنگ نرم استکبار کدامند؟ که با استفاده از روش تحقیق آمیخته و جمع‌آوری اطلاعات از طریق مطالعه کتابخانه‌ای و میدانی، نسبت به تجزیه و تحلیل اطلاعات حاصله به کمک مدل علمی S.W.O.T مبادرت و سپس با استفاده از تکنیک موقعیت یابی SPACE در جهت تعیین راهبردهای غالب، محاسبات لازم را انجام و با شناسایی راهبردهای مهم، بر اساس روش علمی Topsis راهبردهای بهینه و اثر بخش را نیز تدوین و ارائه نموده است.

بنابراین نتایج حاصله از این تحقیق نشان دهنده ۱۴ راهبرد بهینه قدرت نرم اقتصادی نظام در تقابل با دسیسه‌های استکبار جهانی است، که اهم آن‌ها عبارت‌اند از: اشاعه و ترویج ایده تشکیل بازارهای مشترک اسلامی (در تقابل و بی اثر نمودن تحریم‌های اقتصادی)، جلب همدلی و همکاری مردمی در روند شتاب اقتصادی (در جهت تحقق دقیق برنامه‌های مندرج در سند چشم انداز)، تشویق و ترغیب به اشتغال حلال و مطابق با وجدان عمومی، اشاعه فرهنگ تشویق و حمایت از نخبگان و خلاقیت‌های انسانی و برخاسته از ایمان دینی (با تأکید بر سیاست‌های اقتصاد مقاومتی) و حمایت و تشویق مستمر از کار آفرینان جهادگر و هماهنگ با الگوهای اشتغال مشروع در سطح ملی است.

کلید واژه‌ها: قدرت نرم، قدرت نرم اقتصادی، استکبار، راهبرد

۱- استادیار امنیت ملی دانشگاه عالی دفاع ملی

۲- دانشجوی دکتری علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی

از آنجائی که وقوع انقلاب اسلامی در کشور ایران تحولی عظیم در منطقه و جهان ایجاد کرد رهبری این انقلاب با هدف والای استمرار حکومت انبیاء با ملتی آگاه، مؤمن، ایثارگر و معتقد به این راه، نظام مقدس جمهوری اسلامی را به عنوان یک الگوی مناسب و مطابق با فطرت بشر به دلیل الهی بودن با شعار «نه شرقی و نه غربی» بنا نهاد. به طوری که با شنیده شدن پیام انقلاب اسلامی در نقاط مختلف کره خاکی و وحشت از تهدید منافع نظام سلطه در سطح جهان، مقابله با این انقلاب از طرف نظام سلطه جهانی و وابستگان آن‌ها به شکل سخت، امری طبیعی بود. که به شکل هشت سال جنگ، بر پایی چندین کودتا، و انجام توطئه‌های متنوع در کشور مان بروز پیدا کرد. اما به زودی دشمنان پی بردند که آن چه عامل پیروزی انقلاب اسلامی در مقابله با تهدیدات و جنگ سخت بوده، مؤلفه‌های قدرت نرم نظام بر گرفته از اسلام ناب محمدی است. در این میان رهبر کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) با درک اقدامات و سیاست‌های استعماری و استبدادی از یک سو و آشنایی عمیق با آموزه‌های دینی در خصوص وجه نرم قدرت نظام فرموده‌اند: «اساس همه شکست‌ها و پیروزی‌ها از خود آدم شروع می‌شود، انسان اساس پیروزی‌ها و اساس شکست‌ها است. باور انسان اساس تمام امور است.» (صحیفه نور، جلد ۱۴، ۱۹۳)

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در همین ارتباط می‌فرمایند: «دشمن این‌ها را دید، دشمن این‌ها را تحلیل کرد؛ فهمید این ملت عقبه‌ای دارد؛ و فهمید تا آن عقبه هست، این ملت را با محاصره اقتصادی و با محاصره نظامی و یا چه و چه، نمی‌شود به زانو در آورد. پس آن عقبه را باید بمباران کرد فرهنگ او را، اخلاق او را، ایمان او را، ایثار او را، اعتقاد به دین او را، اعتقاد به رهبری او را اعتقاد به قرآن و جهاد و شهادت او را؛ این‌ها را باید از بین برد؛ و شروع کرد. بعد از جنگ، محیط هم مناسب بود. چون کوره گداخته جنگ، جوان را به خود مشغول می‌کرد؛ به خود جذبش می‌کرد، و گوشش به این حرف‌ها بدهکار نبود. وقتی آن کوره خاموش شد، محیط مناسبی پیش آمد، به طور وسیع شروع به برنامه ریزی کردند و ابزارهای متعددی را به کار گرفتند» (۱۳۷۱/۵/۲۱).

و یا در فرازی دیگر از تدابیرشان این تهاجم ایجاد شده توسط دشمنان انقلاب و نظام جمهوری اسلامی را جنگ نرم نامیده و بر نقش دانشجویان و دانشگاهیان در این جنگ تأکید دارند و دانشجویان را افسران جوان در جبهه این جنگ نامیده‌اند: «بینید عزیزان، شماها می‌دانید... امروز جمهوری اسلامی و نظام اسلامی با یک جنگ عظیمی مواجه است، لیکن جنگ نرم، که دیدم

همین تعبیر، جنگ نرم توی صحبت‌های شما جوان‌ها هست و الحمدالله... به این نکات توجه دارید؛ این خیلی برای ما مایه‌ی خوشحالی است خوب، حالا در جنگ نرم، چه کسانی باید به میدان بیایند؟ قدر مسلم نخبگان فکری‌اند. یعنی شما افسران جوان جبهه جنگ نرمید. (دیدار با دانشجویان و نخبگان علمی ۸۸/۶/۴) و بیانات بسیاری که دلالت بر این امر دارد.

اهمیت موضوع و اوامر بی‌شمار رهبر معظم انقلاب در خصوص جنگ نرم و حوزه‌های آن، باعث ایجاد انگیزه‌ای مضاعف در محقق جهت بررسی موضوع و واکاوی قدرت نرم اقتصادی نظام و احصاء راهبردهای تقابل با جنگ نرم استکبار (با تأکید بر تدابیر و گفتمان مقام معظم رهبری مدظله‌العالی) گردید تا پس از بررسی زمینه‌های قدرت نرم اقتصادی نظام نسبت به کشف بسترهای کاربردی برای تقابل با استکبار جهانی را فراهم نماید.

ضرورت این تحقیق نیز با تعمق بر رهنمودهای مقام عظمای ولایت و تأکیدات مکرر ایشان پیرامون جنگ نرم بالاخص عدم آگاهی و شناخت کافی جامعه اسلامی از ماهیت و آرایش بسیار پیچیده دشمنان در استفاده از قدرت نرم در این جنگ و دشمن‌شناسی و بصیرت‌افزایی در این مسیر ضرورت بیشتری دارد.

در خصوص بیان مسئله نیز باید اذعان نمود که پس از پیروزی انقلاب اسلامی در بهمن ۱۳۵۷ و ناکامی‌های فراوان استکبار جهانی در مواجهه و رویارویی‌های مستقیم با نظام اسلامی و تغییرات راهبردی آشکار رویکرد‌های آنان از جنگ سخت به تهاجم فرهنگی و سپس جنگ نرم، یکی از حوزه‌های مهم مورد تهاجم، حوزه اقتصادی و استفاده ابزاری از ترغیب و تحریم‌ها است، بنابراین مسئله اصلی این تحقیق شناسایی تهدیدات حوزه اقتصادی، با بهره‌برداری مطلوب از ظرفیت‌های قدرت نرم اقتصادی ج.ا.ا، و تدوین راهبردها و روش‌های مقابله با آن با مذاقه در تدابیر و رهنمودهای مقام معظم رهبری و فرماندهی کل قوا است.

بنابراین هدف این تحقیق «شناخت، تدوین و ارائه راهبردهای مقابله با جنگ نرم استکبار برخاسته از قدرت نرم اقتصادی جمهوری اسلامی ایران» می‌باشد که بر اساس آن سؤال اصلی تحقیق «راهبردهای قدرت نرم اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در تقابل با جنگ نرم استکبار کدامند؟» می‌باشد.

مبانی نظری تحقیق

سوابق تحقیق و مطالعات اکتشافی

۱- عنوان پایان نامه: طراحی الگوی مناسب کاربرد منابع قدرت نرم در تأمین امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران که توسط جناب آقای محمود کلاهچیان در سال ۱۳۸۴ با سؤال تحقیق «الگوی طراحی مناسب کاربرد منابع قدرت نرم در تأمین امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران کدام است؟» می باشد که نتیجه حاصله آن عبارت است از: در این پایان نامه مشخص شد که در اولویت بندی معیار های اصلی قدرت نرم به ترتیب (منابع سه گانه) معیار فرهنگ، قدرت سیاسی و قدرت اقتصادی می باشد و نشان دهنده آن است که قدرت فرهنگی به صورت بالفعل و قدرت سیاسی به صورت بالقوه (زمینه ساز و تسهیل کننده) در تأمین قدرت نرم می توانند نقش ایفا کنند. (کلاهچیان، ۱۳۸۴: ۲۲)

۲- عنوان پایان نامه: تبیین و بررسی تأثیر فرهنگ و تفکر بسیجی بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران بر اساس تفکر مقام معظم امامت و ولایت حضرت امام خمینی (رحمت الله علیه) و آیت الله العظمی امام خامنه ای (مدظله العالی) و طراحی الگوی مطلوب که توسط جناب آقای فرهادی در سال ۱۳۸۹ با سؤال تحقیق: الگوی مطلوب تأثیر گذاری فرهنگ و تفکر بسیجی بر امنیت ملی ایران چیست؟ می باشد که نتیجه تحقیق در این پایان نامه در تبیین و تدوین فرهنگ و تفکر بسیجی، مشخص شد تمام جهادهای چهارگانه با یکدیگر در تعامل و ارتباط مستقیم و متأثر از یکدیگرند اما جهاد اکبر، جهادی پایه و زمینه برای سایر جهادهاست، در فرهنگ و تفکر بسیجی، تربیت و ترکیه انسان، مبدأ همه تحولات و سعادت بشری است. در الگوی مطلوب ارائه شده، هر یک از جهادهای اکبر (اعتقادی و اخلاقی)، کبیر (فرهنگی و علمی) افضل (سیاسی) اصغر (دفاعی و نظامی) از طریق شاخص های مربوط، بر بعد متناظرشان در امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران (امنیت اعتقادی و اخلاقی، امنیت علمی و فرهنگی، امنیت سیاسی، اقتصادی و امنیت دفاعی و نظامی) اثرگذاری می نماید، که این اثرگذاری در هر بُعد امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در حوزه های؛ کارگزاران و مردم، رفتارها، قوانین و مقررات و ساختارها و نمادها صورت می گیرد.

۳- عنوان مقاله علمی: قدرت نرم و مدیریت منازعه در عصر اطلاعات توسط حسن هادی در سال ۱۳۸۷ و با سؤال اصلی مقاله «قدرت نرم تا چه حد می تواند در مدیریت تعارضات بین المللی موثر باشد؟» است و نتیجه مقاله عبارت است از: قدرت نرم نوش دارویی برای همه دردها به شمار نمی رود که تمامی مشکلات مربوط به مدیریت تعارضات را حل کند بلکه ابزاری است که در

عصر اطلاعات روز به روز مهم‌تر می‌شود. کاربرد آن ساده نیست ولی آنقدر مهم است که نمی‌توان آن را نادیده گرفت. در صورت تداخل با قدرت سخت می‌توان از آن به عنوان راهی برای پیشگیری از درگیری‌ها و ایجاد جهانی صلح آمیز استفاده کرد. (هادی، ۱۳۸۷: ۳۲)

۴- عنوان مقاله علمی: طراحی الگوی مناسب کاربرد منابع قدرت نرم در تأمین امنیت ج.ا. ایران توسط سیامک ره پیک در اسفند سال ۱۳۸۷ و با سؤال اصلی: الگوی مناسب برای طراحی نحوه کاربرد منابع قدرت نرم در تأمین امنیت ج.ا. ایران چیست؟ می‌باشد که یافته‌های این تحقیق نشان دهنده‌ی آن است که در اولویت بندی معیارهای اصلی قدرت نرم (منابع سه‌گانه) معیار فرهنگ معیار فرهنگ دارای بالاترین وزن (معادل شش برابر قدرت اقتصادی و یا سه برابر قدرت سیاسی) می‌باشد. که به همین نسبت در تأمین قدرت نرم می‌توانند تأثیر گذار باشند. (ره‌پیک، ۱۳۸۷: ۴۳)

۵- عنوان همایش نخست «همایش تخصصی محدود جنگ نرم» در ۱۱ اسفند ماه سال ۱۳۸۸ توسط دانشگاه عالی دفاع ملی با محور همایش جنگ نرم چیست؟ می‌باشد که نتیجه همایش عبارتند است از: لزوم توجه بیشتر به تهاجم فرهنگی و جنگ نرم از دیدگاه مقام معظم رهبری و همچنین چستی و اهداف نرم نیاز به بررسی و پژوهش‌های بیشتری دارد. تمثیل‌ها و راهکارهای معرفی شده توسط مقام معظم رهبری نباید مغفول شده و به آن بی‌توجهی شود.

۶- عنوان همایش دوم: جنگ نرم در ۴ آذر ماه سال ۱۳۸۸ توسط دانشگاه آزاد واحد کرمانشاه و محور همایش اهمیت قدرت نرم به چه اندازه است؟ می‌باشد که نتیجه همایش عبارت است از: اگر کشوری سه ضلع قدرت یعنی قدرت سخت، قدرت اقتصادی و فناوری و قدرت نرم را در دست داشته باشد می‌تواند از قدرت خود به نحو احسن در برابر جنگ نرم استفاده کند. مشروعیت اعتبار، اعتماد و کارآمد زدایی چهار عملیات در جنگ نرم است که توسط فضای سایبری انجام می‌شود و نتیجه آن براندازی نرم باشد.

۷- عنوان همایش سوم: دانشگاه و جنگ نرم در ۲۲ اسفند ماه سال ۱۳۸۸ توسط دانشگاه حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران با محور همایش آیا دانشگاه‌ها هدف گاه اصلی جنگ نرم است؟ می‌باشد که نتایج همایش عبارتند از: غرب و غرب‌گرایان بیش از سه دهه انقلاب اسلامی هنوز از شناخت زیر ساخت‌ها و پیچیدگی قدرت نرم آن عقب مانده‌اند و این امتیاز از برتری بزرگ ما در جنگ نرم است- مسئولان و سازمان‌های ما آن طور که باید و شاید از استراتژی و تاکتیک جنگ نرم به ویژه آمریکا اطلاع و آگاهی کافی ندارند و به همین دلیل باید آگاهی نسبت به استراتژی و شیوه کار دشمن را به صورت اختصاصی در دستور کار خود قرار دهند.

مفاهیم قدرت و قدرت نرم

برای تبیین و تعریف مفهوم قدرت نرم، ضروری است ابتدا به تعریف واژه «قدرت»^۱ پرداخت. تشریح قدرت از منظر دین مبین اسلام در تبیین آن موثر خواهد بود که در همین رابطه به برخی از تعاریف از این منظر اشاره خواهیم نمود. «قدرت از اسماء الهی و کلمه قادر از جمله صفات متعالیه الهی است.» (منصوری، ۱۳۸۵: ۶۹) قدرت و روش‌های دست یابی به آن، تعیین حوزه‌ها، ابزار، ابعاد و انواع قدرت در علوم نظامی، اجتماعی، سیاسی و روابط بین‌الملل از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در ساده‌ترین تعبیر قدرت به نقل از فرهنگ واژگان انگلیسی آکسفورد^۲، ۲۰۰۳ چنین آمده است. «قدرت، توانایی تأثیر گذاردن بر رفتار دیگران برای دستیابی به اهداف خویش است.» در تشریح و تعریف این مفهوم صاحب نظران دارای اتفاق نظر نیستند و تعابیر گوناگونی را به کار گرفته‌اند. در تعریفی دیگر قدرت، توانایی واداشتن دیگران به تسلیم در برابر خواست خود، به هر شکلی می‌باشد. قدرتی که مشروعیت آن بر اساس سنت یا قانون پذیرفته شده است اقتدار^۳ نامیده می‌شود. «فوکو در مباحث تبار شناسانه خود، سه چهره قدرت یعنی قدرت گفتمانی قدرت انتظامی یا قدرت سازمانی و قدرت مشرف بر حیات را مورد مطالعه قرار می‌دهد.» (باقری، ۱۳۸۷: ۲۱۴).

«جاکووالس» قدرت را توانایی تأثیرگذاری بر رفتار دیگران می‌داند (جاکووالس، ۱۳۷۳: ۱۴).

«گالبرایت» قدرت را توانایی و ظرفیت انجام کارها می‌داند (گالبرایت، ۱۳۷۱: ۸).

در این ارتباط امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) فرموده‌اند: «امروز استکبار جهانی و قُلدرهای سیاسی عالم و امپراتوری‌های زر و زور در سرتاسر جهان که در فساد و انحطاط غرقند، با اسلام و نظام اسلامی دشمن هستند؛ زیرا افشاگر و تهدید کننده‌ی آن‌ها، اسلام و بیداری مسلمین است. طبیعی است هر کاری که علیه اسلام و نظام اسلامی و جمهوری اسلامی از عهده‌ی آن‌ها برآید، می‌کنند. در یک صورت، نظام جمهوری اسلامی می‌تواند خود را به طور کامل از خطر و آسیب دشمن مصون نگه دارد و آن، وقتی است که با اقتدار خویش آن‌ها را مأیوس کند. روزی که جمهوری اسلامی، با اثبات اقتدار سیاسی و اقتصادی خود و با اثبات قدرت ادامه‌ی زندگی، دشمن را مأیوس کرد» (۱۳۶۸/۳/۲۶)

1 - Power

2 -Oxford Dictionary

3 - Authority

مفهوم قدرت نرم

پیشینه علمی مفهوم «قدرت نرم»^۱ مربوط به چند دهه‌ی اخیر می‌باشد. اما تاریخ پیدایی این نوع قدرت را می‌توان به زمان‌های بسیار دور ارجاع داد. در عصر جدید حضرت امام خمینی رحمت‌الله‌علیه را می‌توان نخستین کسی نامید که به درستی از قدرت نرم استفاده و منابع قدرت نرم اسلام را احیا نمود. بنیان گذار انقلاب اسلامی در هنگامه مواجهه و مبارزه با رژیم سفاک ستم شاهی بر قدرت نرم و توان توده‌های مردم به جای مبارزه مسلحانه تکیه نمود و به پیروزی عظیمی نایل گشت. «قدرت نرم در ادبیات جنگی امروزی پدیده‌ای نو است، لیکن ریشه‌ی در تاریخ گذشته‌های بسیار دور دارد. ریشه‌های قدرت نرم را به لحاظ تاریخی حتی در اندیشه‌های استراتژیست‌های بزرگی چون کنفوسیوس و سون تزو به روشنی می‌توان مشاهده کرد. دیدگاه سون تزو (شش قرن پیش از میلاد مسیح) عمدتاً اراده‌ی دشمن و شکستن آن را هدف قرار داده است. در جبهه‌ی خودی نیز به رهبری و فرماندهی که دارای نفوذ اخلاقی، خردمندی و انصاف باشد تأکید دارد. سن تزو قدرت نرم را در ابعاد بالاتر و فراتر از این دنیای مادی می‌داند؛ و می‌گوید: مقصود من از نفوذ اخلاقی امری است که موجب هماهنگی مردم با رهبرانشان است به گونه‌ای که مردم رهبران خود را در زندگی و مرگ پیروی می‌کنند، بی‌آنکه در به خطر انداختن زندگی خویش هراسی به دل راه دهند.» (مرادی، ۱۳۸۸: ۲۳)

در مهم‌ترین کتاب «جوزف نای» که در حوزه قدرت نرم در سال ۲۰۰۴ تحت عنوان «قدرت نرم؛ ابزاری برای موفقیت در سیاست جهانی» منتشر شد. قدرت نرم «توانایی شکل دادن به علائق دیگران و هدایت رفتار آنان بدون بهره‌گیری از زور» تعبیر می‌شود. از دیگر نوشته‌های «نای» می‌توان از مقاله‌ای با عنوان «انقلاب اطلاعات و قدرت نرم امریکا»^۲ در سال ۲۰۰۲ نام برد.

«جوزف نای»، در مقاله‌اش با عنوان انقلاب اطلاعات و قدرت نرم امریکا (۲۰۰۲) به مسئله قدرت نرم اشاره می‌نماید و می‌نویسد؛ قدرت نرم متعلق به بازیگرانی است که بدون استفاده از زور و اجبار، نتایج دلخواه را می‌گیرند. بازیگری که از قدرت نرم برخوردار است دیگران را اقناع می‌کند تا از او و ارزش‌های او پیروی کنند یا هنجارها و نهادهایی را بخواهند که رفتار مورد نظر آن بازیگر قدرتمند را تولید می‌کنند.^۳ (ره پیک، ۱۳۸۷: ۴۳) و یا «قدرت نرم عبارتست از توانایی شکل دادن به ترجیحات دیگران، این توانایی می‌تواند در دو جهت یکی تقویت عزم و اراده ملی

1- Soft Power

2- The information revolution and American soft power"(2002)

در راستای تأمین امنیت ملی نظام و دوم در راستای گسترش و صدور اراده نظام با تأیید افکار عمومی در یک محیط خاص، منطقه‌ای و بین‌المللی به کار گرفته شود. (همان: ۱۰۶).

قدرت نرم از دیدگاه اسلام

در نگاه اسلام، خداوند منشأ اصلی همه قدرت‌ها است و در این بخش به منظور تبیین قدرت نرم اسلام و نظام اسلامی و مؤلفه‌های آن به سه مبحث آیات قرآن، احادیث و روایات و فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) استناد گردیده است.

از دید قرآن منشأ قدرت فرد، گروه و جامعه و روایات ذات لایزال باری تعالی است. خداوند متعال در قرآن به مؤمنان سفارش به تهیه و تدارک هر دو نوع قوای مادی و معنوی نموده است. خداوند در قرآن کریم سوره انفال همواره مسلمانان برای مقابله با مستکبران هوشیار نموده و چنین فرموده است: «وَ أَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَ عَدُوَّكُمْ وَ آخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَ مَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَ أَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ» و تا می‌توانید قدرت و نیرو آماده و مهیا کنید، از آلات جنگی و اسبان سواری برای تهدید دشمنان خدا، و دشمنان خودتان و بر قوم دیگری که شما بر دشمنی آن‌ها مطلع نیستند و خدا به آن‌ها آگاه است و آنچه در راه خدا صرف می‌کنید خدا به شما عوض خواهد داد و هرگز به شما ظلم نخواهد کرد. (آیه ۶۰ سوره انفال) و آیات شریفه دیگری نظیر سوره مبارک اسراء آیه شریف/۳۳ و سوره مبارک نحل/آیه شریف ۱۰۰ و...

در احادیث و روایات، از آنجا که قرآن را منشأ قدرت خداوند می‌دانند؛ لذا توکل را روشی اساسی در کسب این قدرت معرفی می‌نمایند به طوری که امام موسی کاظم علیه‌السلام در این خصوص می‌فرماید: «مَنْ أَرَادَ أَنْ يَكُنْ أَقْوَى النَّاسِ فَلْيَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ». هر که می‌خواهد که قوی‌ترین مردم باشد بر خدا توکل نماید. (مجلسی، ۱۳۶۱: ۱۴۳)

و لذا توکل روشی اساسی در کسب این قدرت است. در ارتباط با میزان توکل از امام رضا (علیه السلام) پرسیده شد: «مَا حَدَّ التَّوَكُّلِ؟ فَقَالَ لِي: أَنْ لَا تَخَافَ مَعَ اللَّهِ أَحَدًا». حد توکل چیست؟ حضرت فرمودند: اینکه با وجود خدا از هیچ کس نترسی. فرد دارای ایمان دارای قدرت بسیاری است اما نگهداری این قدرت نیازمند ابزارهای نگهدارنده است که صبر نامیده می‌شود. «در نهج الفصاحه از رسول خدا (صلی الله و علیه واله و السلم) نقل شده است: «چه نیکو سلاحی است صبر و دعا برای مؤمن» و از ایشان نقل شده است: ایمان دو نیمه دارد، نیمی از آن صبر است، و نیمی از آن در شکر نهفته است. (شریفی، ۱۳۸۷: ۲۵۸).

پیرامون قدرت نرم اسلام در بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) آمده است «دشمن این‌ها را دید، دشمن این‌ها را تحلیل کرد؛ فهمید ملت عقبه‌ای دارد؛ و فهمید تا آن عقبه هست، این ملت را با محاصره اقتصادی و با محاصره نظامی و یا چه و چه، نمی‌شود به‌زانو در آورد. پس آن عقبه را باید بمباران کرد؛ فرهنگ او را، اخلاق او را، ایمان او را، ایثار او را، اعتقاد به دین او را، اعتقاد به رهبری او را، اعتقاد به قرآن و جهاد و شهادت او را؛ این‌ها را باید از بین برد؛ و شروع کرد. بعد از جنگ، محیط هم مناسب بود. چون کوره گداخته جنگ، جوان را به خود مشغول می‌کرد؛ به خود جذبش می‌کرد، و گوشش به این حرف‌ها بدهکار نبود. وقتی آن کوره خاموش شد، محیط مناسبی پیش آمد، شروع به برنامه‌ریزی کردند و ابزارهای متعددی را به کار گرفتند.» (حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، تهران، مرداد ۱۳۷۱).

همچنین ایشان زمانی که از تهاجم فرهنگی حساب شده دشمنان سخن به میان آوردند فرمودند: «به‌علت اقتدار ملت ایران، خطر تهاجم نظامی دشمن بسیار کم است اما مخالفان سرافرازی و پیشرفت ایران، در تهاجمی خطرناک‌تر و پیچیده‌تر، مرزهای ایمانی، عقیدتی و فرهنگی را هدف گرفته‌اند که لازم است آحاد ملت به خصوص جوانان در مقابل تهاجم فرهنگی و نرم دشمن کاملاً هوشیار باشند.» (حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، تهران، اردیبهشت ۱۳۸۸).

ویژگی‌های قدرت نرم

وجه مشترک قدرت نرم با قدرت سخت متقاعد کردن رقیب است اما با شیوه‌ای متفاوت که تفاوت در شیوه‌ها و ابزار متقاعد کننده امروزه اهمیت قابل توجهی دارند. (میرانی، ۱۳۸۸: ۱۷۹) از این رو برخی از مهم‌ترین ویژگی‌های قدرت نرم در مستندات موجود عبارتند از:

- ۱) تأثیرات آن بر جامعه غیر مستقیم است (ابتدا افراد و سپس جامعه تحت تأثیر قرار می‌گیرند).
- ۲) مدت زمان تأثیر آن طولانی است (طولانی بودن تغییر ارزش‌ها و باورهای یک فرد و یا جامعه).
- ۳) فرهنگ پایه و دارای پیشینه تاریخی عمیقی است (قدرت نرم هر کشوری برآمده از یک دوره تاریخی طولانی مدت است. شیوه تفکر مردم، ایدئولوژی سنت فرهنگی، رسوم قومی، سیستم اجتماعی، رژیم اقتصادی، شیوه زندگی و ... نتایج انباشتی روند تکاملی جوامع بشری می‌باشند)
- ۴) قابلیت روز آمد شدن دارد (قدرت نرم که یک قدرت غیر قابل لمس است تنها زمانی که همسو با جریان اصلی زمانه باشد توسعه خواهد یافت. قدرت نرم با مطرح شدن ابزار و شیوه‌های گوناگون در جامعه بین‌المللی و ظهور فناوری اطلاعات و رسانه‌های جمعی به یک ابزار پر نفوذ و پویا تبدیل شده و می‌تواند ضریب دستیابی به اهداف را افزایش دهد).

۵) قابلیت گسترش دارد (قدرت نرم توانایی زیادی برای رقابت و گسترش دارد. با وقوع انقلاب اطلاعاتی و پیوند خوردن قدرت نرم با آن، قدرت نرم محدودیت‌های ناشی از مرزهای جغرافیایی، قومیت‌ها، زمان و فضا را پشت سر گذاشته و دارای دامنه‌ی اثر گذاری بسیار گسترده‌ای شده است. از سوی دیگر در جامعه بین‌الملل، زمانی که طیفی از قدرت‌های نرم با یکدیگر تعامل می‌یابند، رقابت اجتناب ناپذیر بوده و اختلاف و منازعه ایجاد می‌شود که برآیند آن پیشرفت و بهبود قدرت‌های نرم است. این قدرت نرم بعد از تعامل با یکدیگر به هویت جمعی تبدیل می‌شوند).

۶) بر دو محور ذهن و قلب استوار است (رفتار انسان‌ها، عمل و عکس‌العمل آن‌ها ریشه‌ی در نگرش آن‌ها دارد که تعیین کننده قضاوت و نشأت‌گرفته از ارزش‌ها و باورهای آنان است).

۷) قابلیت تغییر دارد (قدرت نرم یک موجودیت ایستا نبوده بلکه یک فرایند پویا و تغییر پذیر بزرگ است. استراتژی ملی، اخلاق ملی، قدرت دیپلماتیک، قدرت آموزشی و فرهنگی، کیفیت حکومت برخلاف ملیت به زمان کوتاه‌تری جهت صورت بندی و توسعه نیاز دارد؛ بنابراین عدم قطعیت و تغییرپذیری آن‌ها بیشتر است و وابستگی به سایر قدرت‌ها (نرم و سخت) دارد. (انعامی، ۱۳۸۷: ۳۲)

قدرت نرم اقتصادی

قدرت نرم دارای کارکردهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، دفاعی امنیتی و اقتصادی است که در این قسمت با توجه به موضوع این مقاله به کارکرد اقتصادی آن (با تأکید بر منویات و اوامر صادره رهبر معظم انقلاب (مدظله‌العالی) اشاره گردیده است.

برابر مطالعات به عمل آمده، در خصوص مهم‌ترین کارکرد های اقتصادی قدرت نرم می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- موجب ایجاد خودکفایی و خود اتکایی است.
 - تأثیر در کیفیت تولید و خدمات دارد.
 - باعث وجود رضایت عمومی نسبی جامعه از نظام اقتصادی حاکم می‌شود.
 - باعث فعال شدن چرخه‌های صنعت و مهندسی در کشور می‌شود.
 - تأثیرگذاری مثبت در سازمان‌های اقتصادی منطقه‌ای و جهان دارد.
 - ایجاد مدیریت توانا و مجرب خواهد نمود.
 - باعث تلاش در بومی سازی علوم و فناوری‌های داخلی در راستای ایجاد خودکفایی می‌شود.
- (بخش میدانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۵)

تعریف جنگ نرم

«جنگ نرم در حقیقت شامل هر گونه اقدام روانی و تبلیغات رسانه‌ای [و غیر رسانه‌ای] است که جامعه یا گروه هدف را نشانه می‌گیرد و بدون درگیری نظامی و گشوده شدن آتش، رقیب را به انفعال یا شکست وامی‌دارد. اصطلاح جنگ روانی، خود مقوله مفصلی است که با شگردها و شیوه‌های متنوعی اجرا می‌شود و باید آن را یکی از اشکال و زیر مجموعه‌های جنگ نرم دانست. جنگ رایانه‌ای و اینترنتی و راه اندازی شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی و... نیز اشکال دیگر جنگ نرم هستند.» (حسنلو، ۱۳۸۸: ۱۲)

امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) جنگ نرم را چنین تعریف فرموده‌اند: «جنگ نرم یعنی ایجاد تردید در دل‌ها و ذهن‌های مردم» (حضرت امام خامنه‌ای^{مدظله‌العالی}، تهران، آذر ۱۳۸۸). همچنین ایشان همواره بر عنصر اراده و عزم همچنین سیاست و تدبیر در جنگ نرم تاکید داشته‌اند. «در دنیا یک جنگ عظیم و یک چالش بزرگ بر پاست؛ جنگ توپ و تفنگ نیست، اما جنگ اراده‌ها و عزم‌ها و سیاست‌ها و تدبیرها است.» (حضرت امام خامنه‌ای^{مدظله‌العالی}، تهران، اردیبهشت ۱۳۸۶).

با اقتباس و بهره‌گیری از فرمایشات و هدایت‌های حکیمانه رهبر فرزانه‌مان طی موارد بشمار تعریف و توصیف زیر به‌عنوان یک برداشت و تعریف از جنگ نرم در نظر گرفته شده است: «جنگ نرم، جنگ اراده‌ها، عزم‌ها، سیاست‌ها و تدبیرها است. که به منظور ایجاد تردید در دل‌ها و ذهن‌های مردم همراه با آرایش پیچیده، متنوع، متکثر و کارآمد می‌باشد که توسط ابزارهای فنی و پیشرفته فرهنگی و ارتباطی انجام می‌شود.»

ویژگی‌های جنگ نرم

از جمله ویژگی‌های جنگ نرم، می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- ۱- پیچیده و چند وجهی بودن
- ۲- متنوع و رنگارنگ شدن
- ۳- متکثر و متعدد بودن
- ۴- دارای ابزارهای هوشمند، فنی و کارآمد (تبلیغات مدرن و پیشرفته)
- ۵- دارای قابلیت بالای ایجاد تردید در دل‌ها و ذهن‌ها
- ۶- قدرت نفوذ بالا
- ۷- دارای ظرفیت‌های دروغ و شایعه پراکنی قدرتمند
- ۸- قابلیت تطمیع بالا و...

از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، در حوادث فتنه و پس از انتخابات دوره دهم ویژگی‌های دقیق و متقنی در ارتباط با جنگ نرم ارائه شده است که به شرح ذیل می‌باشند: «امروز آرایش رسانه‌ای و فرهنگی که در مقابل جمهوری اسلامی قرار دارد، بسیار آرایش پیچیده، متنوع، متکثر، کارآمد و فنی و پیشرفته است.» (حضرت امام خامنه‌ای ^{مدظله‌العالی}، تهران، اردیبهشت ۱۳۸۳). «اولویت آن چیزی است که به آن می‌گویند جنگ نرم؛ یعنی جنگ به وسیله ابزارهای فرهنگی، به وسیله نفوذ، به وسیله دروغ، به وسیله شایعه پراکنی، با ابزارهای پیشرفته‌ای که امروز وجود دارد. ابزارهای ارتباطی که ده سال قبل و پانزده سال قبل و سی سال قبل نبود، امروز گسترش پیدا کرده جنگ نرم یعنی ایجاد تردید در دل‌ها و ذهن‌های مردم.» (حضرت امام خامنه‌ای ^{مدظله‌العالی}، تهران، آذر ۱۳۸۸). «... آن طرف هم تهدید می‌کند تطمیع می‌کند، چرب زبانی می‌کند، تبلیغات می‌کند، از همه‌ی این‌ها هم یک هدف را دنبال می‌کند تا این که ... مجدداً وارد ایران بشود.» (حضرت امام خامنه‌ای ^{مدظله‌العالی}، تهران، آبان ۱۳۷۸).

اهداف جنگ نرم

در بعد داخلی جنگ نرم از تاکتیک‌های متنوع و منعطفی استفاده می‌شود که برخی از آن‌ها شامل نافرمانی مدنی، مشروعیت زدایی، بی اعتبار سازی، اعتماد زدایی از نظام حاکم، اختلاف افکنی، ناکار آمد جلوه دادن نظام، ایجاد نارضایتی، القای غم و یاس و وحشت؛ بحرانی جلوه دادن کشور و ... می‌گردد که در فازهای کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت انجام می‌شود. در بعد بین‌المللی هدف جنگ نرم، مهار و منزوی سازی جمهوری اسلامی ایران از طریق اعمال محدودیت و تحریم‌های سیاسی، اقتصادی و اجماع سازی جهانی علیه ایران است. امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در خصوص اهداف جنگ نرم دشمنان می‌فرماید: «برای این‌ها آنچه مهم بوده، کسب قدرت سیاسی است که بتوانند در کشورها و دولت‌های اروپایی و غیره نفوذ کنند و قدرت سیاسی را در دست بگیرند و پول کسب کنند و این کمپانی‌ها، سرمایه‌های عظیم، کارت‌ها و تراست‌ها را به وجود آورند، هدف این بوده است؛ آن وقت اگر اقتضا می‌کرده است که اخلاق جنسی ملت‌ها را خراب کنند این کار را به راحتی می‌کردند، مصرف گرایی را در بین آن‌ها ترویج کنند، این کار را می‌کردند؛ بی‌اعتنایی به هویت‌های ملی و مبانی فرهنگی را در آن‌ها ترویج کنند، این کار را می‌کردند این‌ها، اهداف کلان آن‌ها بوده است که تصویر می‌کردند. آن وقت همیشه لشگری هم از امکانات فرهنگی و رسانه‌ای و روزنامه‌های فراوان و مسایل گوناگون تبلیغات در مشت این‌ها بوده است.» (حضرت امام خامنه‌ای ^{مدظله‌العالی}، تهران، آبان ۱۳۸۵).

مؤلفه‌های قدرت نرم اقتصادی نظام (با تأکید بر منویات و تدابیر ولایت)

الف (عوامل مؤلفه‌ی قوت

۱- وجود فرهنگ قناعت، دستگیری و انفاق به عنوان یک عمل مقبول و مشروع دینی: «منظور از حکومت ائمه معصومین نیز اعمال قدرت بر مردم نیست بلکه ایجاد امنیت و عدالت است که در این بین ساده زیستی و قناعت رهبران دینی یکی از مهم‌ترین عوامل ایجاد این قدرت بشمار رفته و الگوی مناسبی برای خدمت گزاران و کارگزاران است» (نهج‌البلاغه، ۱۳۸۶، خطبه ۳۳: ۷۶).

۲- برخورداری از منابع غنی توسعه اقتصادی در نگاه دینی: (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، مشهد، فروردین ۱۳۹۱).

۳- وجود استعداد سرشار و توان نو آوری و خلاقیت در بهره برداری از منابع کشور (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، آبان ۱۳۸۵).

۴- بهره‌مندی کشور از یک خیزش عظیم اقتصادی در کشور: (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، مشهد، فروردین ۱۳۸۷).

۵- میل به مشارکت عمومی در ظرفیت‌های بالای اقتصادی: (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، مشهد، فروردین ۱۳۸۶ و بند ۱ سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی).

۶- میل به برتری اقتصادی نظام در سند چشم‌انداز و برنامه‌های توسعه (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، آبان ۱۳۸۶).

۷- وجود توسعه در خودکفایی و خود اتکایی در حوزه‌ی فناوری و تولید مدیریت و مهندسی اقتصادی: (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، مشهد، فروردین ۱۳۹۱ و بند ۶ سیاست‌های اقتصاد مقاومتی).

۸- برخورداری از موقعیت ژئواکونومیک تاریخی فعال (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، مرداد ۱۳۹۰).

۹- به‌کارگیری نخبگان در چرخه و زنجیره تولید ثروت و قدرت (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، بهمن ۱۳۸۵ و بند ۲۲ از سیاست‌های اقتصاد مقاومتی).

۱۰- موفقیت چشمگیر کشور در تولید علوم و فناوری‌های داخلی در راستای ایجاد خودکفایی: (بند ۱ سیاست‌های اقتصاد مقاومتی). «قدرت نرم به‌دنبال انقلاب اطلاعات و پیدایش شیوه تولید مبتنی بر دانش و اطلاعات، می‌باشد که تمامی ارکان جامعه را دگرگون کرده است. از جمله این حوزه‌ها، حوزه جنگیدن است. که بی شک بیش از تمام عرصه‌های دیگر از شیوه تولید مبتنی بر

دانایی تأثیر پذیرفت. مهم‌ترین ثمره و دستاورد جنگ دانش محور قرار گرفتن قدرت ناملموس و مبتنی بر دانایی در معادلات ذهنی استراتژیست‌های نظامی برای تعیین راهبرد جنگ به شیوه‌ای نوین است» (میرانی، ۱۳۸۸: ۲۹۳).

ب) عوامل مؤلفه‌ی ضعف

۱- ضعف در اجرایی نمودن عناصر و تداوم احکام و منابع اقتصادی در اسلام (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، شهریور ۱۳۸۸).

۲- روحیات تجمل و اشرافی‌گری در برخی از مسئولین و اқشار جامعه (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، اردیبهشت ۱۳۸۷ و مرداد ۱۳۹۱).

۳- عادت اسراف و مصرف زدگی در جامعه (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، آبان ۱۳۸۵ و شهریور ۱۳۹۲).

۴- اختلاط دیدگاه‌های اقتصاد اسلامی با ظرف و مدل و فرمول‌های فرسوده اقتصاد غربی (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، شهریور ۱۳۸۸).

۵- ضعف در ترغیب و تشویق و جذب سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، مشهد، فروردین ۱۳۸۹).

۶- ضعف در تبدیل داشته‌ها و دستاورد های علمی- پژوهشی به راهبردهای ثروت‌ساز (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، مشهد، فروردین ۱۳۸۹ و تهران، شهریور ۱۳۹۲).

۷- کاهش توجه عمومی به اهمیت احسان در جامعه (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، مرداد ۱۳۹۰).

۸- ضعف در کسب رضایت مشتری و بی‌تفاوتی در قبح‌غبن در معاملات اقتصادی در جامعه (بند ۱ سیاست‌های اقتصاد مقاومتی -۹۲/۱۱/۲۹ و همان، ۱۳۹۲).

۹- ضعف وفاداری به حقوق معنوی (غصب اقتصادی) پدید آورنده در جامعه (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، بهمن ۱۳۸۵).

۱۰- ضعف تمایل بنگاه‌های خصوصی در کسب درآمد حلال (کم‌فروشی و گران‌فروشی) (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، بهمن ۱۳۸۵).

۱۱- ضعف در نفوذ فساد و وجود مفاسد اقتصادی در جامعه (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، شهریور ۱۳۹۲ و بهمن ۱۳۸۵ و بند ۱۹ از سیاست‌های اقتصاد مقاومتی).

۱۲- ضعف توزیع و ناراضی‌ساز امکانات و منابع اقتصادی در قالب اصل ۴۴ (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، مرداد ۱۳۹۰ و بند ۲۳ از سیاست‌های اقتصاد مقاومتی).

۱۳- وجود رضایت عمومی نسبی اقتصادی در جامعه (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، مرداد ۱۳۹۰ و بند ۴ سیاست‌های اقتصاد مقاومتی).

۱۴- فعال شدن چرخه‌های صنعت و مهندسی در کشور (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، مشهد، فروردین ۱۳۹۱ و تهران، شهریور ۱۳۹۲)

۱۵- مدیریت توانا و مجرب در حوزه اقتصادی و تولید (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، بهمن ۱۳۸۵).

۱۶- شکل‌گیری الگوی ترغیب و توجه جامعه به رعایت الگوی مصرف ابلاغی از سوی رهبری (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، مشهد، فروردین ۱۳۹۱ و تهران، شهریور ۱۳۹۲ و بند ۸ از سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی).

۱۷- اجرای موفق طرح‌های اقتصادی متمایل به ایجاد توازن و ثبات اقتصادی در جامعه (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، بهمن ۱۳۸۵ و بند ۹ از سیاست‌های اقتصاد مقاومتی).

ج) عوامل مؤلفه‌ی فرصت

۱- وجود آسیب دیدگان از سیاست‌های اقتصادی نظام سرمایه‌داری (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، خرداد ۱۳۶۸).

۲- توسعه الگوی اقتصاد مقاومتی در برابر تحریم‌های استکباری در جهان (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، مرداد ۱۳۹۰).

۳- موقعیت ژئواکونومیک تاریخی فعال و منابع ارزشمند و نوع بهره‌برداری از آنها (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، مرداد ۱۳۹۰).

۴- گسترش تمایل و پذیرش فرهنگ و ایجاد جاذبه در جوامع اسلامی به تولید و کسب درآمد و راه اندازی بازارهای حلال و اسلامی در راستای اتحاد کشورهای اسلامی (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، بهمن ۱۳۸۵).

۵- ابتکار عمل نظام اسلامی در ایجاد سازمان‌های اقتصادی جدید و نوظهور (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، مشهد، فروردین ۱۳۸۸).

۶- عضویت شرکت‌های اقتصادی غیر دولتی کشور در مناقصات بین‌المللی و در سازمان‌های تجارت منطقه‌ای و بین‌المللی (حضرت امام خامنه‌ای^{مدظله‌العالی}، مشهد، فروردین ۱۳۸۸ و بند ۱۲ از سیاست‌های اقتصاد مقاومتی).

۷- ابتکار عمل در ایجاد سازمان‌های اقتصادی جدید و نوظهور (نظیر اپیک‌گازی) (حضرت امام خامنه‌ای^{مدظله‌العالی}، تهران، فروردین ۱۳۹۰).

۸- عضویت در سازمان‌های تجاری و اقتصادی منطقه‌ای و بین‌المللی (حضرت امام خامنه‌ای^{مدظله‌العالی}، مشهد، فروردین ۱۳۸۸ و بند ۱۲ از سیاست‌های اقتصاد مقاومتی).

۹- شکل‌گیری جمعیت‌های بزرگ احسان و انفاق در جهان با مدل جمهوری اسلامی ایران (عصاریان‌نژاد، مصاحبه علمی، ۱۳۹۲).

(د) عوامل مؤلفه‌ی تهدید

۱- نفوذ افراد و عقاید بیگانه در برنامه ریزی اقتصادی جامعه (حضرت امام خامنه‌ای^{مدظله‌العالی}، تهران، اردیبهشت ۱۳۷۹).

۲- ترویج و تکثیر فشار روانی ناشی از تحریم اقتصادی - روانی (حضرت امام خامنه‌ای^{مدظله‌العالی}، تهران، بهمن ۱۳۸۵ و بند ۲۲ از سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی).

۳- جذابیت و فریبندگی کالاهای صنعتی و مصرفی غرب (حضرت امام خامنه‌ای^{مدظله‌العالی}، تهران، آبان ۱۳۸۱).

۴- ترویج و تبلیغ رفاه لیبرالیستی و حداکثری غربی در رسانه‌های گوناگون در فضای کشور (عصاریان‌نژاد، مصاحبه علمی، ۱۳۹۲).

۵- توسعه و ترویج احساس نا امنی اقتصادی در مردم و صاحبان سرمایه و تولید (حضرت امام خامنه‌ای^{مدظله‌العالی}، تهران، اردیبهشت ۱۳۸۰ و بند ۳ سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ۹۲).

۶- یک‌سویه و یک‌جانبه سازی و جهانی سازی اقتصادی (عصاریان‌نژاد، مصاحبه علمی، ۱۳۹۲).

۷- تشویق فعالیت‌های غیر مولد نظیر شرکت‌های هرمی و تولیدزدایی (همان، ۱۳۹۲).

۸- ایجاد کمبود و محدودیت‌های پی در پی اقتصادی در نیازهای حیاتی و انسانی عموم مردم (حضرت امام خامنه‌ای^{مدظله‌العالی}، تهران، بهمن ۱۳۸۵).

۹- مانع تراشی‌های حقوقی در اقدامات اقتصادی و بین‌المللی (حضرت امام خامنه‌ای^{مدظله‌العالی}، تهران، مرداد ۱۳۹۰).

۱۰- گزارش‌سازی‌های کاذب و آمارهای ساختگی در مجامع بین‌المللی « قدرت‌های غربی به خصوص آمریکا، علاوه بر اقدامات مختلف در مجامع جهانی و نهادهای بین‌المللی بر علیه انقلاب اسلامی، به تهدید نرم سیاسی در داخل کشور نیز روی آورده‌اند و در این راستا (تضعیف رهبری انقلاب اسلامی)، (نفوذ فرصت طلبان در بدنه انقلاب اسلامی)، (تشدید اختلاف میان جریان‌های سیاسی) و (تشتت و تفرقه میان اقوام، ادیان و مذاهب گوناگون) را سرلوحه‌ی برنامه‌های خویش قرار داده‌اند.» (بهمن، ۱۳۸۹: ۲۴۹).

۱۱- تسهیل سازوکارهای خروج سرمایه از کشور (بند ۱۰ سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی).

۱۲- ترغیب کشورهای جهان در خرید کالا از کشورهای غیر اسلامی و ضد ج ا ایران (عصاریان نژاد، مصاحبه علمی، ۱۳۹۲).

۱۳- توزیع و واگذاری رایگان کالاهای ممنوعه غربی از جدار مرزی تا قلب کشور (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، آبان ۱۳۸۲).

۱۴- تحمیل فرهنگ بیگانه از طریق استفاده و مصرف گسترده فناوری‌های غربی در جامعه (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، آبان ۱۳۸۵).

۱۵- تحمیل و تکثیر الگوهای توسعه اقتصادی غیر بومی به عنوان الگوی برتر و موفق در سازمان‌ها و گروه‌های اقتصادی در کشور (حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران، شهریور ۱۳۸۸).

اهم نظرات صاحب‌نظران

محقق به منظور تکمیل اطلاعات لازم پیرامون جنبه‌های مختلف موضوع این تحقیق، مبادرت به انجام مصاحبه با تعدادی از صاحب‌نظران و خبرگان فرایندجنگ نرم و اساتید دانشگاهی مرتبط که دارای شناخت کافی از این موضوع می باشند (اعم از ستاد کل، آجا، سپاه و...) با طرح سؤال با عنوان «مؤلفه‌های قدرت نرم اقتصادی نظام (قوت، ضعف، فرصت و تهدید) کدامند؟» نموده است، که در مجموع به اهم نظرات احصاء شده به شرح تأکید گردیده است:

جدول شماره ۱- اهم نظرات صاحب نظران

مؤلفه فوت	موفقیت الگوی قرض الحسنه در نظام اقتصادی کشور
مؤلفه ضعف	ناکارآمدی مدیریت اجرای قوانین اقتصادی ضعف در کسب رضایت مشتری و بی تفاوتی در قبح غبن در معاملات اقتصادی در جامعه وجود اشتغالات کاذب مبتنی بر فروش کالاهای غیرمجاز غربی کاهش سطح توجه به پرداخت های عمومی اسلامی در قالب خمس و ذکات
مؤلفه فرصت	شکل گیری جمعیت های بزرگ احسان و انفاق در جهان با مدل ج.ا.ا
مؤلفه تهدید	تحمیل الگو و مدل های اقتصادی غرب در سیستم های اقتصادی کشور در قالب قرار دادهای تجاری یک سوپه و یک جانبه سازی جهانی سازی اقتصادی تشویق فعالیت های غیر مولد نظیر شرکت های هرمی و تولیدزدایی

روش شناسی تحقیق

به دلیل این که تحقیق فوق حاصل از نتایج مطالعات گروهی انجام یافته در طول ۳ سال تحت عنوان «تدوین راهبردهای مقابله با جنگ نرم استکبار با تأکید بر قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی ایران» است. نوع آن، کاربردی- توسعه ای است که در آن از روش تحقیق آمیخته (ترکیبی از روش های توصیفی و موردی زمینه ای) استفاده شده است. از آنجائی که جامعه آماری در مطالعات به روش موردی - زمینه ای، برای گروه اصلی ۱۰۰ نفر و برای زیر گروه ها بین ۲۰ الی ۵۰ نفر، به عنوان اعضاء نمونه آماری پیشنهاد شده اند.» (دلور، ۱۳۸۳: ۱۳۱) در این مطالعات گروهی نیز حداقل نمونه آماری مناسب یک گروه حداقل ۷۵ و حداکثر ۱۲۵ نفری در ۵ حوزه اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و دفاعی امنیتی از میان کلیه پژوهشگران، کارشناسان، خبرنگاران، مدیران و مسئولان داخلی و صاحب نظران حوزه های مرتبط با جنگ نرم استکبار است که از این تعداد به صورت هدفمند در حوزه اقتصادی به تعداد حداقل ۱۵ و حداکثر ۲۵ نفر به عنوان نمونه آماری و به صورت هدفمند پیشنهاد شده اند. روش های گردآوری اطلاعات، مطالعه ی کتابخانه ای (شامل آرشیوها و کتاب های تخصصی مرتبط و سایت های تخصصی بالاخص سایت بیانات امام خامنه ای (مدظله العالی) و مطالعه ای میدانی (مصاحبه و پرسشنامه و تحلیل محتوا) است که روایی و پایایی پرسشنامه های تنظیمی بر اساس نظرات صاحب نظران خبره و فرمول آلفای کرانباخ و لاوشه تأیید و مراتب با استفاده از روش های علمی SWOT، ماتریس برنامه ریزی راهبردی QSPM جهت انتخاب راهبردهای بهینه تجزیه و تحلیل گردیده اند.

تجزیه و تحلیل و نتیجه گیری

به منظور بررسی آماری و تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده (حاصل از: قانون اساسی، فرمایشات حضرت امام خمینی (رحمت الله علیه) و مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، سند چشم‌انداز ۲۰ ساله، برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه و سیاست‌های کلی ابلاغی اقتصاد مقاومتی رهبر معظم انقلاب همراه با بررسی محیطی وسیع با تأکید بر تدابیر و توصیه‌های مقام معظم رهبری مرتبط با موضوع تحقیق) ابتدا گزاره‌های اولیه در قالب چهار مؤلفه‌ی (قوت، ضعف، فرصت و تهدید) دسته‌بندی و تنظیم شدند. سپس پرسشنامه‌ای چهار گزینه‌ای (پرسشنامه اول) تهیه و توزیع گردید. در این پرسشنامه از کارشناسان و خبرگان درخواست شد که علاوه بر تأیید درستی دسته‌بندی گزاره‌ها، نظر خود را در خصوص حذف گزاره نامناسب و یا پیشنهاد گزاره جدید ارائه نمایند. در ضمن، هم‌زمان نظر خود را در مورد ارزش هر یک از گزاره‌ها در مقابل آن درج نمایند. پس از جمع‌آوری نظر کارشناسان در مورد عوامل محیطی داخلی و خارجی شامل (قوت ۱۶ عامل، ضعف ۱۶ عامل، فرصت ۱۳ عامل، تهدید ۱۶ عامل) در مجموع تعداد ۵۹ عامل توسط خبرگان و کارشناسان به دست آمد. این فهرست بر گرفته شده از بیانات رهبری (مدظله العالی) و اسناد بالادستی مربوط به هر یک از مؤلفه‌های چهارگانه محیطی در حوزه مفاهیم و حوزه اقتصادی قدرت‌نرم است که در بند ۱۲-۲ قبلاً به آن‌ها اشاره گشت.

در ادامه به منظور ارزیابی و تحلیل عوامل محیط داخلی و خارجی با توجه به وزن (ضریب تأثیر) اختصاص داده شده به عوامل پرسشنامه و کمی نمودن نظرات پاسخ دهندگان به عوامل محیط داخلی و خارجی و بر اساس میزان تأثیری که در شرایط محیطی دارند ضمن جمع‌آوری پرسشنامه‌ها و بهره‌گیری از روش علمی SWOT و دسته‌بندی فراوانی تعداد پاسخ دهندگان به هر یک از عوامل مؤلفه‌های چهارگانه قوت، ضعف، فرصت و تهدید، موارد ذیل نیز در گام‌های ذکر شده محاسبه گردید.

گام اول: محاسبه امتیاز میانگین عوامل (قوت، ضعف، فرصت، تهدید)

برای نمونه نحوه محاسبات مؤلفه قوت‌ها طی جدول آورده شده و از ارایه مابقی محاسبات سایر مؤلفه‌ها و گام‌ها صرف نظر شده است: $۳/۰۹ = ۲۲ \div ۶۸ = (۱ \times ۰) + (۲ \times ۶) + (۳ \times ۸) + (۴ \times ۸)$

گام دوم: محاسبه وزن در محیط داخلی و خارجی

برای تعیین وزن، نیاز به دو مرحله محاسبه داریم ابتدا با استفاده از میانگین امتیاز هر عامل جمع میانگین عوامل هر مؤلفه که در گام اول محاسبه گردیده است و قرار دادن آن در ستون اول جدول

که شامل: جمع میانگین عوامل قوت (۵۷/۲)، ضعف (۶۷/۶۱)، فرصت (۵۸/۶۶) و تهدید (۵۹/۷۲) می‌باشد، مجموع امتیاز محیط داخلی و خارجی را محاسبه می‌نماییم.

در مرحله دوم برای محاسبه وزن هر عامل، مجموع میانگین عوامل در دو حوزه داخلی (قوت و ضعف) و حوزه خارجی (فرصت و تهدید) را محاسبه و هر یک از عوامل قوت یا ضعف را بر جمع امتیاز میانگین عوامل محیط داخلی و هر یک از عوامل فرصت و تهدید را بر جمع امتیاز میانگین عوامل خارجی تقسیم می‌نماییم. وزن هر عامل = مجموع امتیاز محیط ÷ میانگین

گام سوم: محاسبه ضریب اهمیت عوامل در محیط داخلی و خارجی

از تقسیم مجموع حاصل ضرب تعداد عدد پاسخ دهندگان به هر گزینه با عدد ارزش هر گزینه بر تعداد پاسخ دهندگان میانگین ضریب اهمیت هر عامل را بدست می‌آوریم.

گام چهارم: محاسبه امتیاز موزون هر عامل

رابطه‌ی محاسبه: برای محاسبه‌ی امتیاز موزون عوامل، وزن (درجه اهمیت) هر عامل را در میانگین ضریب اهمیت حاصل از نظرات خبرگان ضرب نموده و حاصل آن را در ستون امتیازات موزون ثبت می‌کنیم. فرمول: امتیاز موزون عامل = وزن هر عامل × میانگین ضریب اهمیت هر عامل

$$\text{مثال: } ۰/۹۸ = ۰/۳۲ \times ۳/۲۷$$

گام پنجم: محاسبه مجموع امتیاز موزون محیط داخلی و خارجی و تعیین موقعیت با تشکیل ماتریس ارزیابی تعیین موقعیت و اقدام راهبردی SPACE (پس از محاسبه، قرار گرفتن راهبردهای حوزه اقتصادی در فضای تدافعی است)

الف- در این مرحله پس از محاسبه مجموع امتیاز موزون مؤلفه‌های چهارگانه محیطی شامل مجموع امتیاز موزون مؤلفه‌های قوت (۱/۴۱۳) ضعف (۱/۴۱۵) فرصت (۱/۴۵۲) و تهدید (۱/۸۷۶) که در گام چهارم محاسبه شده است، به منظور تعیین موقعیت در فضاها‌ی چهارگانه راهبردی با تفاضل مجموع امتیاز موزون قوت‌ها با ضعف‌های امتیاز موزون محیط داخلی و با تفاضل فرصت‌ها با تهدیدات امتیاز موزون محیط خارجی را تعیین می‌نماییم.

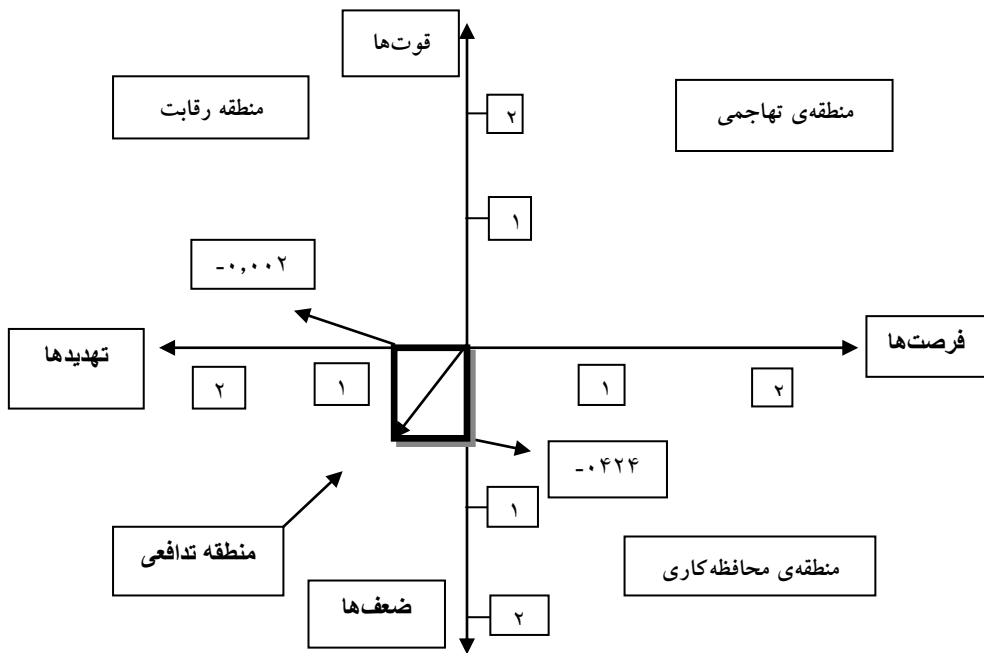
جمع امتیاز موزون محیط داخلی = جمع نمره موزون عوامل ضعف - جمع نمره موزون عوامل قوت

$$۰/۰۲ = ۱/۴۱۳ - ۱/۴۱۵$$

جمع امتیاز موزون محیط خارجی = جمع نمره موزون عوامل تهدید - جمع نمره موزون عوامل

$$\text{فرصت } ۰/۴۲۴ = ۱/۸۷۶ - ۱/۴۵۲$$

ب- با توجه به میزان تأثیر و ضریب اهمیت در پاسخنامه که عدد ۱ تا ۴ در نظر گرفته شده است ماتریس ارزیابی موقعیت و اقدام راهبردی برابر شکل زیر ترسیم می‌گردد.

گام ششم: تهیه گزاره های راهبردی بر مبنای ماتریس ارزیابی موقعیت

برای این بخش ۴ مرحله به شرح ذیل متصور است که عبارتند از:

مرحله اول- تحلیل وضع موجود عوامل داخلی و خارجی

مرحله دوم - اولویت‌بندی عوامل مؤلفه‌های چهارگانه (قوت، ضعف، فرصت و تهدید) بر

اساس امتیاز موزون و انتخاب عوامل برتر

مرحله سوم - ارائه راهبرد بر مبنای ماتریس ارزیابی موقعیت راهبردی و تعیین راهبردهای

برتر

در این مرحله پس از تعیین موقعیت در فضاها (چهارگانه (تهاجمی، رقابتی، تدافعی و محافظه

کارانه) و مشخص شدن وضعیت در هر کدام از این فضاها با توجه به مجموع امتیاز موزون محاسبه

شده مؤلفه‌های چهارگانه (قوت، ضعف، فرصت و تهدید) و تعیین عوامل کلیدی از غیر کلیدی و

پس از معین شدن رویکرد و جهت حرکت راهبرد سازمان از طریق ماتریس SPACE، زمان پیشنهاد

و انتخاب گزینه‌های راهبردی فرا می‌رسد.

در مدل SWOT همواره چهار دسته راهبرد مطرح می‌گردد، لیکن همواره رویکرد غالب در تدوین گزینه‌ها، رویکردی است که از طریق ماتریس تعیین موقعیت و اقدام راهبردی (SPACE) تعیین شده است. این راهبردها عبارتند از:

- راهبردهای SO: حداکثر استفاده از فرصت‌های محیطی با اتکا به نقاط قوت.
 - راهبردهای ST: استفاده از نقاط قوت جهت جلوگیری از تهدیدات و یا برطرف کردن آنها.
 - راهبردهای WO: بهره برداری از فرصت‌ها برای رفع یا جبران نقاط ضعف.
 - راهبردهای WT: به حداقل رساندن زیان‌های ناشی از تهدیدات و نقاط ضعف
- با توجه به توضیحات فوق و بررسی محیطی صورت گرفته اقدامات ذیل صورت گرفته است:
- مرحله تهیهی راهبردهای پیشنهادی (۲۹ راهبرد)، که از منابع و مأخذ‌های نظیر مطالعه پژوهش‌های با موضوع مشابه و استنباط خواسته‌ها از آنها، مفاد سیاست‌های کلی برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه کشور، فرمایشات تلویحی و رهنمودهای تصریحی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و پایش محیطی مناسب.
- ارزیابی و اولویت دهی به راهبردهای پیشنهادی و ارایه آن به خبرگان طی "پرسشنامه دوم" جهت تعیین میزان اثر بخشی راهبردهای پیشنهادی اقدام گردیده است.
- مرحله چهارم- جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها و محاسبه امتیاز راهبردهای پیشنهادی و احصاء راهبردهای بهینه:
- اطلاعات پرسشنامه دوم با توجه به میزان تأثیر هر راهبرد از عدد ۱ تا ۴ به نسبت کم‌ترین تأثیر تا بالاترین میزان تأثیر حاصل از پرسشنامه‌هایی که از جامعه خبره جمع‌آوری گردیده و میانگین امتیاز هر راهبرد تعیین و راهبردهایی که امتیاز کمتر از میانگین راهبردها را کسب نموده‌اند حذف می‌گردند که در نهایت ۱۴ راهبرد بهینه مندرج در بخش نتیجه‌گیری حاصل گردیده که به شرح ذیل آورده شده است.

نتیجه گیری و پیشنهادها

الف) نتیجه گیری:

- اشاعه و ترویج ایده تشکیل بازارهای مشترک اسلامی (در تقابل ویی اثر نمودن تحریم‌های اقتصادی).
- افزایش سطح اطمینان و احساس امنیت‌نرم در لایه‌های خصوصی و مردمی در ورود به بخش اقتصادی (با ایجاد تحرک بیشتر در اجرای مفاد اصل ۴۴ قانون اساسی و اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی).
- اشاعه فرهنگ تشویق و حمایت از نخبگان و خلاقیت‌های انسانی و برخاسته از ایمان دینی (با تأکید بر سیاست‌های اقتصاد مقاومتی).
- تزریق روحیه جهادی در تولید و تلاش انبوه، خلاق و مولد برگرفته از پرتوهای زرین معنوی و تجربی.
- تشویق و ترغیب به اشتغال حلال و مطابق با وجدان عمومی.
- حمایت و تشویق مستمر از کار آفرینان جهادگر و هماهنگ با الگوهای اشتغال مشروع در سطح ملی.
- تقویت نگاه ساده زیستی برخواسته از فرهنگ غنی اسلامی از نخبگان تا الگوهای مرجع اجتماعی (در راستای کاهش سطوح اسراف و مصرف‌زدگی و اشرافی‌گری در جامعه).
- قدردانی دائمی و برجسته‌سازی فعالان حوزه اقتصاد حلال و درآمدسازی مشروع در جامعه.
- نهادینه‌سازی فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر در مناسبات تجاری و بازرگانی.
- تمرکز بر رفع مطالبات مداوم اجتماعی در تعقیب قضایای مفساد اقتصادی همراه با اطلاع‌رسانی عمومی.
- تدوین قوانین حمایتی از حضور فعالان بخش‌های اقتصادی دولتی و غیردولتی در عرصه‌های منطقه‌ای و جهانی.
- جلب همدلی و همکاری مردمی در روند شتاب اقتصادی (در جهت تحقق دقیق برنامه‌های مندرج در سند چشم‌انداز).
- گسترش فرهنگ کار و تلاش فی سبیل الله در تفکرات و فعالیت‌های اقتصادی.
- تشویق به رعایت قناعت در مصرف، پرهیز از اسراف در بهره‌گیری از منابع عمومی و دقت و احتیاط در استفاده از بیت‌المال.

ب) پیشنهادها :

۱- کمیته‌ای دائمی تحت عنوان «کمیته مطالعات اقتصاد مقاومتی در تقابل با جنگ نرم» در ستاد کل نیروهای مسلح ترجیحاً در دانشگاه عالی دفاع ملی تشکیل و به رصد و مطالعات تخصصی در زمینه دشمن‌شناسی و شناسایی شیوه‌های نرم در سیاست‌ها و راهبردهای اقتصادی اعمال شده از سوی استکبار جهانی پردازد.

۲- با عنایت به لزوم به روز رسانی راهبردها و تکمیل ادبیات و همچنین راهبردهای اقتصادی مناسب (با تأکید بر منویات ولایت و رویکرد اقتصاد مقاومتی) لزوم تبیین رساله‌ها، جلسات مطالعات گروهی، تعریف پروژه‌ها و تحقیقات غیرصنعتی کاربردی با موضوعات و عناوین مرتبط با حوزه اقتصادی قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی ایران کماکان قابل انتظار و محسوس است. راهبردهای مطرحه اقتصادی، به سازمان‌های متولی حوزه اقتصادی و سایر بخش‌های ذی‌ربط و علاقه‌مندان ارائه تا علاوه بر نظرسنجی، استفاده و رفع نواقص و موانع احتمالی، موجب ترویج و توسعه ایده‌های نوین، کارآمد و تقابلی را نیز فراهم نماید.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی و عربی

- قرآن کریم
- نهج البلاغه، ترجمه: محمد دشتی، چاپ دوم (۱۳۸۶)، مشهد، آئین تربیت .
- امام خمینی (رحمت الله علیه)، صحیفه نور، ج ۱، ۲، ۵، ۸، ۱۱، چاپ سوم (۱۳۸۲)، تهران، دفتر حفظ و نشر آثار امام (رحمت الله علیه).
- امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، مجموعه بیانات قابل دسترسی در سایت: WWW.Khamenei.ir
- انعامی علمداری، سهراب (۱۳۸۷) «تهدیدات نرم با الگوی تقابل استراتژیک ایالات متحده در برابر ایران» فصلنامه تخصصی گزارش جمهور، شماره ۲۶ و ۲۷، مرکز پژوهش و اسناد ریاست جمهوری.
- باقری، سیامک (۱۳۸۷) «مجموعه مقالات قدرت نرم ۳، فرهنگ و امنیت» مقاله بسیج و مدیریت قدرت نرم؛ رویکردی سیستمیک.
- بصیرتی، کاظم، بخش میدانی، علیرضا، حسنلو، خسرو، نجاتی، علیرضا، مهربانی احمد، ساسان، طهماسب (۱۳۹۲) « تدوین راهبردهای مقابله با جنگ نرم استکبار با تأکید بر قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی ایران » مطالعه گروهی، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- جاکوهالس، کالوی، (۱۳۷۳) «مبانی تحلیل سیاست بین الملل» ترجمه بهرام مستقیمی، موسسه چاپ و انتشارات وزارت خارجه ج.ا.ا .
- جمعی از نویسندگان (۱۳۸۷)، «بصیرت پاسداری»، تهران: اداره سیاسی نمایندگی ولی فقیه در سپاه .
- حسنلو، محمد (۱۳۸۸) «جنگ سایبری» روزنامه کیهان شماره ۱۹۴۶۴ چهارشنبه ۲۵ شهریور.
- دلاور، علی (۱۳۸۳) «مبانی علمی و نظری پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی» چاپ سوم انتشارات رشد.
- ره پیک، سیامک (۱۳۸۷) «طراحی الگوی مناسب کاربرد منابع قدرت نرم در تأمین امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران» فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات دفاعی استراتژیک، دانشگاه عالی دفاع ملی، شماره ۳ .

- شریفی، محمود (۱۳۸۷) «فروغ حدیث» نشر معروف، قم.
- عساریان نژاد، حسین (۱۳۹۲) «مصاحبه هدفمند و محدود علمی» دانشگاه عالی دفاع ملی.
- کلاهچیان، محمود (۱۳۸۷) «طراحی الگوی مناسب کاربرد منابع قدرت نرم در تأمین امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران» فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، دانشگاه عالی دفاع ملی، شماره ۳.
- گالبرایت، جان کنت (۱۳۷۱) «آناتومی قدرت» جلد اول ترجمه محبوبه مهاجر انتشارات سروش.
- مجلسی، محمد باقر (۱۳۶۱) «بحار الانوار» چاپ دوم، بیروت، مؤسسه الوفاء، ج ۷.
- مرادی، حجت ... (۱۳۸۸) «قدرت و جنگ نرم از نظریه تا عمل» معاونت فرهنگی اجتماعی سازمان بسیج.
- مرادی، حجت الله (۱۳۸۸)، «جنگ نرم، قدرت نرم»، تهران، انتشارات ساقی.
- منصوری، جواد (۱۳۸۵) استعمار فرانو، انتشارات امیر کبیر.
- میرانی، اکبر (۱۳۸۸) «مطالعات موردی در عملیات روانی، جنگ نرم ۴» تهران، انتشارات معاونت فرهنگی و تبلیغات دفاعی ستاد کل.
- هادی، حسن (۱۳۸۷) «قدرت نرم و مدیریت منازعه در عصر اطلاعات» فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات دفاعی استراتژیک، دانشگاه عالی دفاع ملی، شماره ۳.

(ب) منابع لاتین

- nye, J (2002) "the information revolution and American soft power" asia pasific review – vol 9 /no.1-p. 70